

לעולם הבא. ומפני זה נכרתו מן העיקר עד שהלכו בגולה... (ע"ע על הקשר של עולם הבא לארץ ישראל – ביוסף דעת סנהדרין צ).

... ונראה כי ל"ו כריתות כנגד מה שאמרו בסוכה (מה): שיש ל"ו צדיקים שמסתכלים באספקלריא המאירה שנאמר **אשרי כל חוכי לו**. ואלו ל"ו הם הפך זה, כי הצדיקים עם השי"ת לגמרי, ובעלי כריתות נכרתים מן השי"ת לגמרי, ודבר והפכו הם שוים' (מתוך נצח ישראל – פרקים ח' ט'. עע"ש).

'והפסח והמילה מצוות עשה' –

המיוחד בשתי מצוות-עשה אלו, שיש בהן כרת – כי על ידיהן קנה השי"ת את ישראל להיות לו לעם, לאחר ששחררם מיד משעבדיהם. נמצא אדם מיישראל שאינו מקיים מצוות אלו, מראה בעצמו שאינו מרוצה מקבלת עול זה, והריהו מכרית עצמו מעמו (עפ"י בני יששכר ניסן ד.ה).

הרמב"ם (בפירושו למסכת אבות) כותב: מעונשן של העבירות יש לנו ללמוד מתן שברן של מצוות. ולמדנו לפי זה שכשם שהמבטל מצוות אלו ענוש כרת, כך בקיומן מתקשר האדם בקשר אמיץ וחזק מאד להשי"ת, והלא מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ומשום כך ניתנו לבני ישראל שתי מצוות אלו כבר במצרים (עפ"י שם שמואל ויקהל).

דף ג

'ור' יצחק סבר עונשין מן הדין ואיבעית אימא יליף עונש מאזהרה'. ערש"י. וקשה, הלא רבי יצחק סובר אין מלקות בחייבי כריתות, ומה ענין עונשין מן הדין יש באחותו, והלא בסוגיא במכות (יג) מבואר שלכרת ולקרנ אין צריך אזהרה.

ונראה שרש"י הולך לשיטתו במשנה (ד"ה ופסח ומילה). ולכן גם פירש האזהרות בכל השניים במשנה. עפ"י קה"י שאין קרבן אלא על לאו. וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם בכמה מקומות (וכבר עמדו האחרונים לישב הדברים עם הסוגיא במכות. ע' במפרשים מכות יג; חדושי הנצי"ב יומא פא. קה"י כריתות א).

ולפי הסוגיא במכות נראה לפרש שאין כוונת הגמרא לאיסור אחותו אלא לשאר מקומות, וזהו 'ר' יצחק סבר עונשין מן הדין' – בשאר מקומות, שהרי אין לו לימוד מאחותו לומר שאין עונשין. 'אבע"א יליף עונש מאזהרה' – בשאר מקומות שיש אזהרה מפורשת, אבל כשאין אזהרה סובר אין מזהירים מן הדין.

'אמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיא: כל מקום שאתה מוצא ב' לאוין וכרת אחד, חלק חטאת ביניהן... וכי מאחר דלאוין מוחלקים כרת דאחותו דכתב רחמנא למה לי...'. לפי דברי רבי אלעזר אין צורך בלימוד מיוחד לחלק חטאות בשמות מחולקין, אלא למדים מואל אשה בנדת טמאתה שאם בא על חמש נדות בהעלם אחד, שחייב על כל אשה ואשה, שאף על פי שאין שם לאוין מחולקין – גופים מחלקים (ריטב"א מכות יד. ותמה על לשון רש"י שם. ואולם הרש"ש שם כתב לפרש דברי רש"י שעולין בקנה אחד עם דברי הריטב"א).

– דוקא בשני דברים ששמותיהם חלוקים, אפילו שמותיהם דומים זה לזה, כגון אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, אבל שני לאוין בדבר אחד כגון אכל חלב המוקדשין אליבא דר' יהודה שסובר (ד:): לוקה שנים משום חלב, או אפילו בשתי פעולות כגון אכל חלב חולין עם חלב המוקדשין בהעלם אחד, או דם

הנפש עם דם התמצית [לר' יהודה המרבה כרת בשניהם], אעפ"י שחלוקין בלאוין [ואף בכרת] – אין שם חילוק חטאות, כי הכל שם אחד הוא, איסור חלב או איסור דם (עפ"י תוס' ושטמ"ק להלן ד; לקוטי הלכות שם. ואפשר שרב ששת בגמרא שם חולק. וע"ע חדושים ובאורים א, ז).

אפשר שיש נפקותא להלכה בכלל זה של ר' אלעזר בשם ר' הושעיא, באופן שהויד בלאו ושגג בכרת. וזאת עפ"י המובא בשם הגר"ח סולובייצק (ע' שו"ת אחיעזר ח"ג פג, יא) שאפילו אם ננקוט בעלמא שמחויב חטאת (ע' שבת סט), כאן שמצד הכרת אין קיים אלא חיוב אחד, ורק משום חילוק הלאוין הוא מתחייב כמה חטאות, הרי כיון שהויד בלאו – אינו מועיל לגבי חילוק חטאת. ונראה שסברא זו שייכת רק לפי הכלל של ר' אלעזר, אבל אם למדים חילוק חטאות מ'אחותו' וכדו' – הרי זה כאילו כתוב כרת אצל כל אחד בנפרד, וכמשמעות הלשון (במכות) 'לחלק כרת למפטם וסך'.

ואולם בעצם סברת הגר"ח הנ"ל, כבר תמה בספר אבי עזרי (סנהדרין קמא פרק יד), שנראה שהחטאת תלויה בכרת ולא בלאו, והלאו אינו אלא מלמד על חילוק חטאות, אך לא שהחטאת בא עליו, שהרי חטאת לא בעיא אזהרה. ולכך לא מסתבר שיהא הפרש אם הויד בלאו או שגג בו. ועוד באר שם שחילוק הלאוין הרי הוא מחלק גם את הכריתות, ומחשיב כאילו נאמר כרת על כל לאו בפני עצמו, וכלשון רבנו גרשום כאן. ע"ע"ש.
ע"ע משא ומתן בדברי הגר"ח, בקהלות יעקב שבת ל.

'אלא מאהבה ומיראה, הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור...' רש"י ועוד ראשונים מפרשים שעובד מחמת יראתו או אהבתו של אדם.

והרמב"ם (עכו"ם ג, יו) פרש 'מאהבה ומיראה' של העבודת-כוכבים עצמה, שאוהב צורתה או ירא מפניה. וכמה ראשונים השיגוהו, מה בכך שאינו מקבלה על עצמו לאלוה ממש, הלא בעצם הדבר שהוא ירא מפניה הרי הוא נותן לה אלהות וכח שררה, ומדוע ייפטר. והרי הרבה מעובדי אלילים סבורים שיש אלוה למעלה מהם אלא שמייחסים כחות לאותה עכו"ם, להרע או להטיב (ע' בחדושי הר"ן סנהדרין סא; ראב"ד הל' עכו"ם שם, וכס"מ – מהריב"ש).

(ע"ב) 'רב פפא אמר: משכחת לה בתינוק שנשבה... ואי בעית אימא אפילו תימא בגדול וכגון דקא טעי בהדין קרא...' – כמו כן יכול היה לומר שטעה וסבר ששיתוף עבודה זרה מותר. או סבור שבעלי חיים ומחובר כשם שאינם נאסרים, כך המשתחוה להם פטור (שפת אמת).

'בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא: ב' כריתות ולא אחד מהו? אמר ליה: שוחט והעלה קאמרת, הני שני לאוין נינהו... דלמא ב' מיתות ולא אחד קאמרת.' משמע דלא משכחת לה שתי כריתות ולא אחד. ויש להקשות הלא האוכל נותר ופיגול הוה לאו אחד ושתי כריתות – כפי שמשמע במעילה יז: (וכמו שכתבו התוס' להלן יא: ד"ה שאם. וכן כתב בספר החינוך (רטו). ואכן במנ"ח שם כתב שתלוי הדבר במח' ריז"ח וריש לקיש שבסמוך).

הצגתי קושיא זו בפני הגר"ח קניבסקי שליט"א, וזו לשון תשובתו:

כנראה בסוגיא זו כהספרי דמלא תאכל כל תועבה למדנו אזהרה לפיגול וכמש"כ רמב"ם פי"ח מפסוה"מ.

לכאן נראה שנקט הרב שליט"א שזה שכתב הרמב"ם (פסוה"מ יח, ג) שקרבן שנפסל ע"י מחשבה או מעשה או דבר שארע בו, עובר משום 'לא תאכל כל תועבה' – כולל פיגול ואינו כולל נותר. ובוה מיושב מש"כ הרמב"ם (שם בה"י) 'היכן הזהיר על הפיגול ועל הנותר, במלואים, שהרי נאמר לא יאכל כי קדש הם' – משמע שזה שכתב לעיל מ'לא תאכל כל תועבה', אינו כולל את שניהם אלא פיגול בלבד. ואולם צ"ע בטעם הדבר.

שבתי וראיתי שיש מקום לפרש הגמרא באופן אחר: 'אמר ליה שוחט והעלה קאמרת' כלומר, ודאי לא נסתפקת בנותר ופיגול,

שהרי משנה ערוכה שנינו להלן יא: שהאוכל נותר ופיגול חייב שתיים, אלא כוונתך להסתפק בשוחט והעלה, והלא הם שני לאין, אלא ודאי נסתפקת בשתי מיתות ולא אחד (וכרת אחד). אבל שתי כריתות ולא אחד – ודאי חייב שנים, כדמצינו בנותר ופיגול.

‘אמר ליה דהא פלוגתא דר’ יוחנן וריש לקיש... אמר ר’ יוחנן: הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו... וריש לקיש אמר הואיל ואין בו מעשה’ – הרי שנחלקו ר’ יוחנן וריש לקיש בשאלה זו ששאל ר’ ירמיה; כשנשאל באוב ובידעוני באופן שעשה מעשה, לדעת ר’ יוחנן אינו חייב אלא חטאת אחת, ולריש לקיש – שנים (שפת אמת).

ומשמע מדברי הרמב"ם, (ע' הל' שגגות פ"א ופ"ד והל' ע"ז פ"ו, ובלחם משנה ועוד; פיה"מ כאן) שפסק כריש לקיש, שאם עשה מעשה אוב וידעוני – מביא שתי חטאות. (עוד בבאור פסק הרמב"ם, שפסק כריש לקיש – ע"ע משנה למלך הל' מעשה הקרבנות יח, ד-ה; ברכת הזבח; שו"ת אבני נזר אה"ע ג, ב; אבי עזרי (קמא) סנהדרין יד; משך חכמה קדושים כ, ו). ואילו הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות ל"ת ט) כתב שהלכה כר' יוחנן.

‘הואיל ואין בו מעשה’ – שבשעת הכנסת העצם לפיו אינו מדבר אלא לאחור המעשה, כשהעצם כבר בפיו מדבר העצם מאליו (עפ"י רש"י סנהדרין סה. ד"ה ריש לקיש).

‘ונימא ידעוני ולא נימא בעל אוב’ – כדי שלא נטעה ונאמר שידעוני פטור מחטאת, וכפי שסובר באמת ריש לקיש (ערוך לנר).

‘עולא אמר: בעל אוב דקתני במקטר לשד’ – שכך הוא מעשה האוב; עומד ומקטיר קטורת מסוימת, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו [ומכה בכח ובתמידות או מקיש בזרועותיו, ומפיל עצמו לארץ ומעורר כח דמיונו], והוא מדבר בלאט דברים מסוימים, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך מאד [ויתדמה שמייעת דיבור מתחת שחיו של בעל האוב], וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו. וזה מין אחד ממיניו (עפ"י רמב"ם הל' ע"ו ו, א. התוספות שבמוסגר הם עפ"י ספר המצוות לרמב"ם ל"ת ט ומאירי סנהדרין סה, ע"ש).

‘אלא אמר רבא: במקטר לשד על מנת לחברו. א"ל אביי אם כן היינו חובר חבר? א"ל: התורה אמרה חובר חבר כגון זה בסקילה. ואלא חובר חבר דבלאו, הדין הוא? – א"ל: כדתניא ‘חובר חבר’ אחד חובר גדול ואחד חובר קטן...’ תימה לכאורה מדוע נקרא זה ‘בעל אוב’? ונראה שהקטרה לשד נעשית כדי לחברו אליו ועי"כ יוכל לפעול בכישוף האוב, ‘לדבר’ מתחת לשחיו ככל מעשה האוב [וע' גם ברמב"ם עכו"ם ו, א ובפירוש המשנה בסנהדרין סה שמעשה האוב נעשה ע"י הקטרת קטורת], אבל מקטיר לשד לחבר בהמות וחיות וכד' – חובר חבר הוא ואינו אלא בלאו.

וכן מוכח מדברי המאירי שכתב (בסנהדרין סה:) שהמקטר לשד לעשות על ידו איזו פעולה, כגון לחבר מתים או חיות ובהמות הרי זה ‘חובר חבר’ ואינו אלא בלאו. ולכאורה זה סותר למסקנת הסוגיא שחובר על ידי הקטרה כגון זה בסקילה? – אלא מבואר שאין דינו בסקילה אלא כשמקטיר על מנת לעלות באוב. [וכ"מ ברמב"ם (עכו"ם יא, ג) שהמקטיר קטורת כדי שיבא מת פלוני ויספר עמו בחלום – דורש אל המתים הוא ולוקה, ומשמע קצת שאין דין המקטיר לשד בסקילה אלא במקטר למעשה האוב].
ואולם מדברי הרמ"ה בסנהדרין (סה) אין נראה כן אלא כל המקטר לשד לחברו ולכופו לעשות רצונו

חייב משום בעל אוב (וכן הובא בשמו בנתיב אדם וחוה לרבנו ירוחם יז,ה). וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד קעט, יט. ובב"י הקשה מה ענין זה לבעל אוב, וכתב להגיה שחייב משום עבודת כוכבים. והש"ך חולק, וכ"ד הגר"א).

אמר אביי: האי מאן דבעי למיצמד זיבורא ועקרבא – אסור, ואי קאתו בתריה – שרי. התוספות הקשו היכי דמי, אם במקום סכנה – פשוט שמותר, ואם לאו – מדוע מותר. ויש לישב קושיהם לפי דברי כמה מהראשונים שכתבו שלא נאסר הכישוף כשנעשה לצורך רפואה כיון שהתועלת מצויה על פי הנסיון (כן משמע מתשובת הרשב"א ח"א תיג. וכ"כ בספר החינוך סב. וכן דעת מהרא"י, מובא בים של שלמה חולין פ"ח ג). והלא דברים קל וחומר, ומה איסור כישוף שהוא בסקילה התירו אפילו שלא במקום סכנה, כל שכן איסור חובר חבר שאינו במיתה אלא באזהרה, שמותר (עפ"י שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות כו).
 עוד בענין ריפוי ע"י כישוף – ע' בספרים המצוינים ביוסף דעת סנהדרין סה:

הפניות

לומר שאין עונשין מן הדין – על מקור כלל זה וטעמיו – ע' במובא סנהדרין עו.

במחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין שוכב ונשכב, בזכור ובבהמה – ע' בסנהדרין נד.

אילימא דעמד בבית עבודת כוכבים וסבר בית הכנסת היא והשתחוה, הרי לבו לשמים. ע"ע במובא ביוסף דעת סנהדרין סא:

(ע"ב) זקשיא ליה לרב ביבי בר אביי, אי הכי הא דתנן שלשים ושש כריתות בתורה, תלתין ושבע נינהו, דאיכא המעלה והמעלה... אי למאן דגמר מגזרה שוה... למאן דמייתי ליה בהיקש...'
 – לבאור ההנחה שהמעלה איברי פנים ואיברי חוץ חייב שתיים. וכן באורי הילפותות – ע' במובא בזבחים קז.

דף ד

אמר רבא: שאני מגדף הואיל וישנו בלב – פירוש, חיובו בא על מחשבת הלב, והמחשב בלב חייב לשמים כאילו גידף בפה, [והיא הסיבה שאין מועילה חזרה ב'תוך כדי דיבור' במגדף (וע' תוס' ב"ב קכט: ד"ה והלכתא)], ואילו ידעו בית דין מחשבת הלב, היו צריכים להמית אותו אף במחשבה, וכמו לענין עבודת כוכבים שאמרו (בקדושין מ) שהקב"ה מצרף המחשבה למעשה, שנאמר **למען תפש את בית ישראל בלבם** (עפ"י ר"ן סנהדרין סה: משך חכמה שלח טו, ל).
 ע' לעיל ב. שיתכן ומגדף בכתב חייב, שכיון שעיקר חיובו על מחשבת הלב, אין הפרש באופן שמגלה מחשבתו, אם בדיבור אם בדרך אחרת.

אמר רבא: שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה – כמה ראשונים גרסו 'הואיל וישנן באיה' (איה'